

VÝSADY SOBĚSLAVA II. PRO PRAŽSKÉ NĚMCE (1174 – 1178)

Němečtí osadníci, kteří tvořili nejpočetnější skupinu cizinců přicházejících již od dávných dob do našich zemí, požívali ochrany ze strany panovníka. Jejich postavení bylo proto upraveno zvláštními předpisy, jež se datují již od dob Vratislava II. Později pak byl jejich status, na jehož základě byli vyňati ze zemského práva a pravomocí zemských úředníků, potvrzen a nově formulován knížetem Soběslavem II. Text jeho výsad se nezachoval v původní podobě a byl v dalším období upravován. Soběslavovy výsady podávají, byť s řadou těchto pozdějších úprav, zajímavé svědectví o právním postavení Němců v našich zemích a o jejich vztazích s domácím českým obyvatelstvem.

1. Já, Soběslav, kníže český, známá činím všem přítomným i budoucím, že přijímám ve svoji milost a ochranu Němce, kteří se zdržují v pražském podhradí, a zdá se mi vhodným, že tak, jako tííž Němci jsou odlišní od Čechů národností, tak také aby od Čechů byli odlišeni svým zákonem nebo obyčejem.

2. Povoluji tedy týmž Němcům žítí podle zákona a spravedlnosti Němců, kterou měli od časů mého děda, krále Vratislava.

3. Povoluji faráře, kterého by si sami podle libosti zvolili ke svému kostelu, a podobně rychtáře. Biskup ať žádným způsobem neodporuje jejich žádosti.

4. Pro krádež nebo pro ten skutek, kterému se říká na dvoře, mají přísahati sedma rukama.

5. Nemají povinnosti jítí na žádnou výpravu, leč bojovalo-li by se za vlast.

6. Jestliže vévoda je na výpravě mimo Čechy, tehdy mají Němci střežiti Prahu u každé brány s dvanácti štíty.

7. Souditi o vraždě přísluší knížeti, za kterouž pak vraždu ať se platí knížeti deseti hřivnami denárů měny řezenské nebo pravou rukou vraha, nebo ať je opatřeno podle milosti.

8. Kdo by mezi nimi porušil mír, kdo je vinník, ať zaplatí knížeti deset hřiven.

9. Jestliže má Čech spor s Němcem, který má dokázati svědky, ať má Čech proti Němci dva Němce a jednoho Čecha, všechny hodnověrné.

10. Podobně jestli Němec má spor s Čechem, tehdy Němec ať má proti Čechu dva Čechy a jednoho Němce, ale hodnověrné.

11. O Románech a Židech platí totéž.

12. Také jestliže Čech nebo Román nebo kdokoliv by obžaloval Němce, tehdy nejvyšší komorník má vyslati posla k rychtáři Němců a rychtář Němců bude souditi onen spor, a tu nic víc nepřisluší komorníkovi.

13. A také povolují Němcům, aby byli svobodní od hostů a cizinců a přichozích. Vězte, že Němci jsou svobodní lidé.

14. Kterýkoliv by cizinec nebo host, přicházejí z kterékoliv země, chtěl s Němci v městě pobývati, ať má zákon a obyčej Němců.

15. Jestliže je u Němce kradená věc, má být odňata v přítomnosti rychtáře Němců.

16. Jestliže zloděj je Němec, tehdy ho bude souditi kníže.

17. Jestliže je zloděj chycen v noci, pověsí se. Jestliže je chycen ve dne, bude veřejně mrskán a odpřísáhne se města; potom bude-li chycen, pověsí se.

18. Cokoliv Němci činí, proto se nezatýkají ani nevsazují do vězení, jestliže budou míti rukojmí nebo vlastní dům.

19. V kterékoliv věci Němci budou vinni nebo obžalováni, ať netrpí jejich děti a manželky žádnou škodu nebo příkoří.

20. Jestliže by někdo šel v noci ulicemi Němců a nebude mít pochodně, jestli ten je zabit, Němci ať jsou nevinni.

21. Jestliže by byla nalezena falešná nebo zlámaná mince anebo železná v truhlici Němce, vinníkem je ten, jehož je truhlice. Jestliže však je nalezena na dvoře nebo v domě, nevinnen je ten, jemuž patří dům nebo dvůr pro lidi nepřátelské a zlovolné, kteří takové věci pohazují do domů nebo na dvoře.

22. Jestliže u Němce bude poznán kradený kůň, ten, kdo koně poznává, dříve odpřísáhne, že věc ztratil krádeží; potom Němec bude přísahat, stojí v kruhu mečem zhotoveném v zemi, že koně nebo onu věc neukradl, ale koupil, a že nezná toho prodavače nebo jeho dům.

23. Nikde jinde Němci nemají přísahati než před kostelem sv. Petra, leč by byl příkaz knížete.

24. Jestliže bude nalezena v domě Němce tajná krčma, sám pán domu ať je zatčen za přítomnosti rychtáře Němců nebo jeho posla a nikdo jiný.

Latinské znění otiskl G. Friedrich in: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, I, Praha 1907, s. 255–260. Český překlad Z. Šimečka otištěn podle znění publikovaného in: NAŠE NÁRODNÍ MINULOST V DOKUMENTECH, I (vyd. V. Husa), Praha 1954, s. 41–42.

PRIVILEGIUM PŘEMYSLA OTAKARA II. NA PRÁVA ŽIDŮ (1254, 29. BŘEZEN)

Vedle slovanského obyvatelstva, které tvořilo naprostou většinu, se v našich zemích usazovali Němci, Románi a také Židé, kteří se podíleli na dálkovém obchodě a též na některých speciálních činnostech. V pražském podhradí lze existenci židovské komunity předpokládat již během 10. století. Právní postavení Židů bylo závislé na libovůli panovníků, kteří je pokládali za příslušné ke své komoře. Panovníci dovolovali Židům, kteří jinak byli středověkou křesťanskou společností ostrakizováni, provozovat kupectví a peněžnictví. V případě potřeby si na nich panovník své finanční potřeby vymáhal násilím. Právní ochranu, kterou panovník Židům poskytoval, si tyto museli draze platit. Z toho se časem vyvinul zvláštní statut Židů, který je právně zakotven v privilegiu krále Přemysla Otakara II.

Ve jménu svaté a nerozdílné Trojice. Amen.

My, Otakar, z boží milosti král český, vévoda rakouský a štyrský a markrabí moravský všem na věky. Poněvadž chceme, aby se lidé každého stavu, zdržující se v našem panství, stali účastni milosti a laskavosti, všem židům usídleným v našem království a panství ustanovili jsme tato práva bez porušení zachovávatí.

Za prvé jsme totiž ustanovili, aby pro movité peníze nebo nemovitou věc nebo v trestní při, která se dotýká osoby nebo věci žida, nebyl připuštěn na svědectví žádný z křesťanů proti židovi, leč s křesťanem a židem.

Také jestliže křesťan žida obžaluje, tvrdě, že mu zastavil své základy, a žid to popře, jestliže křesťan nebude chtít dáti víru pouhému slovu žida, žid prokáže přísahou na jemu předložený předmět své mínění a odejde svobodný.

Také jestliže křesťan zastaví židovi, tvrdě, že židovi zastavil za menší peníz, než žid vyznává, bude přísahat žid na jemu zastavený základ, a co prokáže přísahou, křesťan ať se nezdráhá mu zaplatiti.

Také jestliže žid řekne křesťanu beze svědků, že základ zaměnil, a ten, kdo to popře, z toho se křesťan očistí svou přísahou samojediný. A žid bude moci přijmouti základem vše, co mu bude zastaveno, ať se to nazývá jakýmkoli jménem, nic se o těch věcech nedotazuje, s výjimkou oděvů zkrvácených, krví smáčených a bohoslužebných, které vůbec nepřijme.

Také jestliže křesťan napadne žida, že základ, který žid má, byl mu krádeží nebo loupeží vzat, žid bude přísahat na ten základ, že, když přijal, neznal, že je ukradený, odcizený nebo uloupený, a do své přísahy pojme, v které ceně mu byl ten základ zastaven, a tak křesťan, vydobýv základu, přijme jej a zaplatí mu úroky, které v čase narostou. Také jestliže buď příhodou ohně nebo krádeží nebo násilím ztratí své věci se základy jemu zastavenými, a s tím souhlasí

i křesťan, který zastavil, nicméně ho obžaluje, žid se vlastní přísahou sprostí.

Také jestliže židé mezi sebou vyvolají nesvornost nebo bitku, rychtář našeho města si nad nimi nebude osobovat žádnou pravomoc, ale král nebo vévoda nebo nejvyšší komorník země nebo království vykoná soud. Jestliže se však žaloba vztahuje na osobu, tu věc, samému králi nebo vévodovi bude ponechán k soudu.

Také jestliže křesťan způsobí židovi jakoukoli ránu, vinník zaplatí králi nebo vévodovi XII hřiven zlata, které musí dáti jeho komoře, a zraněnému židu XII hřiven stříbra a náklady, které vynaloží na léky pro svoje léčení.

Také jestliže křesťan zabije žida, ať je potrestán náležitým soudem a všechny movité a nemovité věci přejdou v moc krále nebo vévody.

Také jestliže křesťan nabije židovi, tak však, že krve neprolije, ať zaplatí králi nebo vévodovi čtyři hřivny zlata, a zabitému nebo poškozenému čtyři hřivny stříbra. Jestliže však nebude moci míti peníze, učiní zadost za čin ztrátou ruky.

Také kdekoliv žid přejde hranici našeho panství, žádný mu nebude činit nějakou překážku ani působit nesnáze ani potíže. Ale jestliže poveze nějaké zboží nebo jiné věci, z kterých má přicházeti mýto, na všech mýtních místech ať neplatí leč povinné mýto, které platí každý z měšťanů onoho města, v kterém se žid toho času zdržuje.

Také jestliže židé podle svého obyčeje povezou některého ze svých mrtvých, buď z města do města, buď z kraje do kraje, buď z jedné země do jiné, nic nechceme od nich vymáhati našimi mýtníky; jestliže však mýtník něco vynutí, ať je potrestán jako lupič, který se lidově zve raubič.

Také jestliže křesťan z jakékoliv opovázlivosti rozmetá nebo přepadne jejich hřbitov, ať zemře řádem soudu a všechno jeho ať případně komoře krále nebo vévody, ať se to jmenuje jakýmkoli jménem.

Také jestliže někdo opovážlivě bude házet na školy židů, chceme, aby zaplatil rychtáři židů II hřivny.

Také jestliže žid bude nalezen svému rychtáři vinným peněžitým trestem, který se jmenuje wandel, ať mu zaplatí toliko XII denárů.

Také jestliže žid povoláný k soudu nařízením svého rychtáře, po prvé i po druhé nepřijde obakrát, zaplatí rychtáři čtyři denáry, jestliže nepřijde na třetí nařízení, ať jmenovanému rychtáři zaplatí XXXVI denárů.

Také jestliže žid zraní žida, ať se nezdráhá svému rychtáři zaplatit II hřivny za trest, který se jmenuje wandel.

Také jsme se rozhodli, aby žádný nepřisahal na thoru¹⁾, leda povolán k naší přítomnosti.

Také jestliže žid bude tajně zabit, že by nemohlo býti dosvědčeno svědectví jeho přáteli, kdo ho zabil, jestli po soudním vyšetřování pojmu někoho za podezřelého, chceme židům opatřiti zastánce proti podezřelému.

Také jestli křesťané vloží násilně ruku na některou židovku, chceme, a by jejich ruka byla uřata.

Také židovský rychtář nesvede na soud žádnou při vzniklou mezi židy, leč bude-li vyzván žalobou.

Také jestli křesťan osvobodí od žida svůj základ, tak že neplatí lichvu, tu lichvu jestli nedá do měsíce, ať úroky vzrostou úroky.

Také nechceme, aby někdo byl hoštěn v domě žida.

Také jestliže žid půjčí peníze na statky nebo listinu velmožů země a prokáže to listinou s pečeti, my židovi příznáme podle práva jiných zástav zastavené statky a budeme mu je brániti proti násilí.

Také jestliže některý muž nebo žena odvede chlapce žida, chceme, aby byl odsouzen jako zloděj.

Také jestliže žid přijme od křesťana základ a bude ho držet po dobu roku, jestli cena základu nepřevyší vypůjčený peněz, žid ukáže základ svému rychtáři, a potom ať má svobodu jej prodat. Jestliže některý základ zůstane u žida den a rok, potom už nebude odpovídat žádnému.

Také chceme, aby žádný se neodvážil se nutiti žida k placení základů o jeho svátečním dnu.

Také jestliže kterýkoli z křesťanů mocí odejme židu základ nebo provede násilí v jeho domě, ať je těžce potrestán jako škůdce naší komory.

Také ať se nenastupuje v soudě proti židu, leč ve školách, s výjimkou nás, poněvadž my je můžeme volati k naší osobě.

Také podle ustanovení papeže ve jménu našeho svatého otce co nejpřísněji zakazujeme, aby vůbec jednotliví židé usazení na našem panství nebyli viněni, že používají lidské krve, poněvadž se podle příkázání Zákona všichni židé naprosto zdržují od vši krve.

Také nařizujeme, aby cokoliv žid půjčí, buď to bude zlato, denáry nebo stříbro, to se mu má zaplatiti nebo vrátiti s povinným úrokem, který roste.

A aby vše, co jest předesláno, obdrželo sílu věčné platnosti, dali jsme jim na záruku tuto listinu se znamenáním svědků a obrazem naší pečeti. Svědkové pak jsou tito: Beneš, komorník moravský, Jenčo z Doblina, Hartleb, jeho bratr, Kuno, maršálek z Veveřina, Smil z Broumova, Děřich, syn Hrutův, Bsnata jídlonoš, Nezamysl číšník, Bohuš, syn Chira, Bohuš z Tasova, Mikuláš, bratr Bona, Hymlo z Bělkova, Jaroš, jeho bratr, Markvart Dlouhý, Wikard z Tyrné, Milota, bratr Benešův, Laclav Hartleb, syn Věteně, Jan z Všenova, Radslav z Heroltic, Ondřej, bratr Benešův, Voclav z Lublic. Také služebníci Ratiboř, bratr Nezamyslinův, oba Unkové z Tasova, Předbor a Radmír, synové Idíka, Vilém, syn Slavibora, Markvart z Bělkova, Unšik Drahoslav, Volbram Raytynár, Vilém, syn Volbrama, Mertlo, jeho bratr, Heršo, příbuzný Wikarda, Eberhard, jeho bratr, Pardic, Kučinamius, Voleš, Wenez, Skot a jiní ve větším počtu.

Stalo se v Praze léta Páně tisícího CCLIV.
Dáno ve Vídni rukou našeho protonotáře,
Mistra Arnolda, 29. března.

Latinské znění privilegia je otištěno v edici J. Čelakouského Privilegia měst pražských, Praha 1896, s. 5. Český překlad Z. Šimečka přeuzat z publikace NAŠE NÁRODNÍ MINULOST V DOKUMENTECH, I (vyd. V. Husa), Praha 1954, s. 57-59.

1) Židovský náboženský zákon obsažený v pěti knihách Mojžíšových.